

Lektorska licenca in drugi poskusi regulacije poklica

Poklic lektor je nastal po drugi svetovni vojni (Verovnik 2005, Dular 1986, Korošec in Dular 1995). V osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja se je potreba po ureditvi in uskladitvi lektoriranja tako stopnjevala, tudi v različnih oblikah organiziranja lektorjev (v časopisnih hišah in v Slavističnem društvu Slovenije), da je bilo leta 1996 ustanovljeno Lektorsko društvo Slovenije. Njegov namen je bil najprej enoten nastop poklicne skupine in pogovor s pristojnimi državnimi ustanovami, ki bi lahko pomagale pri pravni ureditvi poklica in dejavnosti (lektor in lektoriranje). Zato se je že takrat začela oblikovati ideja o lektorski licenci, po vzoru licence za prevajalce. Lektorsko društvo Slovenije je skupaj z Društvom znanstvenih in tehniških prevajalcev Slovenije delilo razmislek o ustanovitvi zbornice.

Zanimanje lektorjev ter javnosti za dokument, ki bi potrjeval lektorjevo usposobljenost za delo, je veliko. Razlog je predvsem izjemno širjenje nelojalne konkurence na področju lektoriranja.

Znanje je že dolgo najširše dostopno vsakomur, ki ga želi pridobiti. V Lektorskem društvu Slovenije pa smo pri opredelitvi naše dejavnosti pozorni predvsem na veščine in kompetence lektorja in jezikovnega svetovalca – le deloma pogojene z znanjem, večinoma pa z izkušnjami in praktičnim usposabljanjem.

Za urejeno dejavnost in poklic je pomembna ozaveščenost²⁷ javnosti, iz katere pravzaprav izhaja potreba po lektoriranju in urejanju besedil. Javnost pričakuje kakovostne storitve za primerno ceno. Zato si stanovsko društvo lektorjev še vedno prizadeva za sistem licenciranja lektorskega poklica, s katerim bi se uskladili znanje, zmožnosti, veščine in dodana vrednost pri storitvi, ki jo opravlja licencirani lektor.

Da dokumenta, ki bi ga izdajalo strokovno združenje in bi potrjeval strokovno usposobljenost lektorja/jezikovnega svetovalca, ni mogoče pridobiti z enim samim pisnim preizkusom veščine lektoriranja, smo ugotovili leta 2014, ko smo izvedli poskusni preizkus za pridobitev lektorske licence.²⁸ Naš namen je bil ugotoviti merila, po katerih bi lahko presojali usposobljenost lektorja. Kljub temu da med vključitvenimi kriteriji ni bila izključno slovenistična ali vsaj jezikoslovna izobrazba, so se k poskusnemu preizkusu prijavi v veliki večini slovenisti in slavisti. Glede vrednotenja in ocenjevanja poskusnega preizkusa za lektorsko licenco so izstopale naslednje ugotovitve:

- s preizkusom ne smemo ocenjevati, kako hitro je lektor zmožen lektorirati, ampak njegovo usposobljenost za lektoriranje;
- dokler lektorji nimamo oblikovanega in sprejetega nekakšnega standardnega operacijskega postopka (SOP) za lektoriranje (ostaja vprašanje, ali je tak SOP za našo dejavnost sploh mogoč), bi bilo merilo večinskega popravka velika napaka;
- idealno bi bilo merilo minimalnega popravka, vendar pa tudi pri poskusu oblikovanja tega trčimo v različno pojmovanje knjižnojezikovne norme, sprejemanje in razlago Slovenskega pravopisa in Slovarja slovenskega knjižnega jezika;
- ostaja vprašanje, kje je ločnica med sprejemljivim po knjižnojezikovni normi in živim jezikom;
- lektorjevo preverjanje informacij po pravopisu, SSKJ, spletu, korpusih je še vedno nezadostno;
- neodgovorjeno ostaja vprašanje, kako vrednotiti lektorjevo delo za lektorsko licenco, če pa je odvisno od toliko znanih in še neugotovljenih dejavnikov;
- natančneje je treba opredeliti, kaj preverjamo in kaj lahko preverjamo;
- morda je rešitev v bolj ciljanih besedilih in nalogah, ki bi preverjale posamezne ravni lektorjevega dela;
- nekateri lektorji še vedno iščejo seznam merljivih napak;
- za vrednotenje lektore bi bilo dobro v preizkus umestiti tudi leposlovno besedilo, saj se v takem besedilu

27 Prim. [informacije za naročnike lektorskih storitev](#), ki jih je Lektorsko društvo Slovenije objavilo na svoji spletni strani leta 2008.

28 V projektu Strokovno usposabljanje in izpopolnjevanje lektorjev slovenskih besedil, ki ga je sofinancirala Služba za slovenski jezik pri Ministrstvu za kulturo RS. Več o projektu je [na tej povezavi](#).

- bolj izrazi razkorak med avtorjem, besedilom in lektorjem, jasneje se opazi lektorjevo čistunjenje;
- pomembna ovira pri lektorskem delu je neobvladovanje urejevalnikov besedil in tehnologij;
- ne nazadnje je kritičnega premisleka potrebna tudi ugotovitev, da je bilo za večino udeležencev poskusa 120 minut premalo za lektoriranje 5 avtorskih strani besedila.

Pri iskanju strokovno in organizacijsko najbolj demokratične oblike ozaveščanja lektorjev in hkrati njihovih naročnikov smo po dveh desetletjih bolj ali manj neuspešnega prizadevanja za vzpostavitev utemeljenega mehanizma licenciranja jezikovnih svetovalcev razvili zamisel o referenčnem registru lektorjev/jezikovnih svetovalcev, znotraj katerega jezikovni svetovalci/lektorji in naročniki ne bodo podvrženi manipulativnim prodajnim in tržnim mehanizmom, temveč bodo njihove reference in pravice zaščitene v okviru informacijskega spletišča, ki se bo ravnalo po merilih stroke.

Na začetku leta 2018 je Lektorsko društvo Slovenije dalo v javno razpravo predlog pravilnika o certifikatih LdS, ker si prizadeva za razvijanje in izboljšanje strokovne ravni ter zvišanje kakovosti vseh oblik in načinov lektoriranja in jezikovnega svetovanja, varstvo moralnih in materialnih koristi in pravic jezikovnih svetovalcev ter celotnega področja dejavnosti in za ustrezno vrednotenje lektorskega dela in jezikovnega svetovanja. Certifikat v tem primeru razumemo kot listino, ki potrjuje kakovost in strokovnost dela poklicnega profila, organiziranega v društvo. Društvo bi izdajalo certifikat za jezikovno svetovanje. Do zdaj posebnih pripomb na pravilnik ni bilo, smo pa zamisel nadgrajevali vse leto 2018 (npr. na majskem pogovornem večeru [o jezikovnem svetovalcu](#)). O certifikatu za jezikovnega svetovalca bo nadalje odločal občni zbor v letu 2019.

Ker so tudi naši drugi žulji (poklic, zaposlenost, zaposljivost, povpraševanje po lektoriranju in lektorjih) čedalje večji, spodbujamo še širšo in temeljitejšo razpravo o tem, kako pridobiti potrdilo o usposobljenosti za lektoriranje. Zavedamo se, da je za oblikovanje sistema usposabljanja, izpopolnjevanja in licenciranja lektorjev pomembna umestitev lektorske dejavnosti v širši slovenistični kontekst. Zato Lektorsko društvo Slovenije pri tem sodeluje z izobraževalnimi in znanstvenoraziskovalnimi institucijami v slovenistiki. To nas utrjuje v prepričanju, da svoje mesto iščemo, najdemo in prevzemamo v povezovanju z drugimi področji v slovenistiki.

Načrti za prihodnost lektorjev/jezikovnih svetovalcev

Lektoriranje ni dejavnost, ki bi jo lahko opravljal kdor koli s katero koli izobrazbo in brez posebne usposobljenosti. Lektoriranje tudi ni popravljanje slabo napisanih besedil, ker bi bili Slovenci bolj nepismeni od povprečnega Evropejca, temveč izoblikovana in usmerjena skrb za javno objavo kakovostnih besedil, kar je povsem običajen evropski kulturni in strokovni standard.

Lektoriranje/jezikovno svetovanje je dejavnost, ki jo slovenisti opravljamo v timu z drugimi sodelavci. V tem smislu lektorji/jezikovni svetovalci/uredniki prevzemamo odgovornost za javno podobo besedil, ki nastajajo v timu. To odgovornost lahko zagovarjamo le v okviru urejene dejavnosti (izobraževanje, usposabljanje, mentorstvo), saj se obenem zavedamo svojega vpliva na izrazni fond knjižnega jezika.

Iz take opredelitve se je v Lektorskem društvu oblikovala zamisel o ureditvi podatkov v uporabno vrednost. Referenčna baza in register jezikovnih svetovalcev, jezikovnih urednikov in lektorjev bo pomoč pri izbiri in opredelitvi storitve in izvajalca po več kriterijih: izobrazbi, izkušnjah, referencah, tudi članstvu v stanovskem društvu, ceni storitev, dodatnem izpopolnjevanju, opravljenem pisnem in/ali ustnem preizkusu zmožnosti za lektoriranje in jezikovno svetovanje (ko oz. če bo ta kdaj uveden). Temu cilju sledijo vpis v register lektorjev/jezikovnih svetovalcev z referencami in organizirano usposabljanje ob vpisu ter seznanitev javnosti z možnostjo izbire lektorja/jezikovnega svetovalca v registru.

Cilj, ki ga lahko dosežemo s širšim sodelovanjem, ne le v slovenistiki, temveč v skupini društev in drugih, v kateri je nastala pričujoča bela knjiga, pa je navsezadnje sprememba davčne in delovne zakonodaje, ki bo omogočila urejeno prekarno zaposlitev tudi lektorjem/jezikovnim svetovalcem/urednikom.

Literatura

- DULAR, Janez, 1986: Lektoriranje in jezikovna kultura. Ada Vidovič Muha (ur.): *XXII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 61–72.
- KOROŠEC, Tomo; DULAR, Janez, 1995: *Slovenski jezik 4*. Maribor: Obzorja.
- VEROVNIK, Tina, 2005: *Jezikovni obronki*. Ljubljana: GV Založba.